

максимального наближення до педагогічної діяльності, можна по-справжньому перевірити наявність педагогічного покликання. Саме під час практики затверджується педагогічно-професійна спрямованість особистості майбутнього вчителя.

Практична підготовка майбутніх учителів початкової школи є пріоритетною на факультеті педагогіки і психології, оскільки від рівня сформованості практичних навичок залежить рівень освітньо-педагогічних умінь.

Зокрема для спеціальності 013 Початкова освіта освітнього ступеня «бакалавр», навчальним планом передбачено такі види практик:

- в межах вивчення дисциплін загальної підготовки – комп'ютерна практика та навчальна (польова) практика;

- під час вивчення дисциплін професійної підготовки «Вступ до педагогічної професії», «Дидактика», «Теорія і методика виховання», «Загальнопедагогічні основи професійної діяльності» передбачено навчальну (психолого-педагогічну) практику тривалістю 1 тиждень у межах кожної дисципліни;

- практика «Перші дні дитини в школі», що дає можливість студентам ознайомитися з особливостями освітньо-виховного процесу в 1 класі протягом першого тижня;

- педагогічна практика в літніх оздоровчих закладах (3 тижні), що передбачає роботу студентів у таборах відпочинку з дітьми різних вікових груп;

- виробнича педагогічна практика, тривалістю 10 тижнів, яка сприяє формуванню професійних умінь і навичок за час проведення уроків з усіх предметів початкової школи; сприяє проведенню студентами певної дослідницької роботи та формуванню психолого-педагогічних навичок.

Означені види практики доповнюють одна одну і становлять єдину систему професійно-практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи у закладі вищої освіти, спрямовану на:

- якісну фахову підготовку майбутнього вчителя;
- виховання професійно важливих рис особистості вчителя;
- закріплення, поглиблення і збагачення психолого-педагогічних та спеціальних знань у процесі їх використання під час вирішення конкретних педагогічних завдань;
- формування і розвиток професійних умінь і навичок; творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності;
- ознайомлення і збагачення передовим педагогічним досвідом;
- вивчення психологічних, індивідуальних особливостей молодших школярів.

Крім того, починаючи з минулого навчального року на факультеті педагогіки і психології запроваджено особливу форму роботи під час вивчення дисциплін професійної підготовки. Студенти, починаючи з 1 курсу, один день на тиждень перебувають упродовж навчального часу в школі. Метою цієї форми навчальної діяльності є сприяння якісній підготовці студента до самостійного і творчого виконання у майбутньому функцій учителя початкової школи, вихователя групи продовженого дня; формування його професійної компетентності, педагогічних інтересів, нахилів, потреби в педагогічній самоосвіті.

Загалом методична підготовка майбутніх учителів початкової школи є важливою складовою фахової. Сьогодні вимагає створення цілісної методичної системи для підготовки якісних фахівців. Практична підготовка дає можливість реалізувати завдання, які поставлені перед початковою школою.

ЗАДОРЖНА ОЛЕКСАНДРА

кандидат філологічних наук, головний спеціаліст відділу моніторингу, позапланового контролю та взаємодії з органами місцевого самоврядування управління Державної служби якості освіти в Тернопільській області

МІЖНАРОДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ – МОЖЛИВІСТЬ ВИЯВЛЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ

Сьогодні світовий ринок праці відкритий для активних, мобільних, мудрих, креативних фахівців, які здатні вникати у зміст діяльності, ставити цілі і досягати їх, зважати на можливі ризики та приймати рішення відповідно до ситуації. Масовим явищем стає міждержавний обмін трудовими ресурсами, і, як наслідок, – міграція працівників. Водночас чимало економічних гігантів відкривають свої філії у різних країнах, що вимагає добору персоналу серед місцевих мешканців, освоєння нових навичок, вивчення специфіки діяльності обладнання, пристосування тієї чи іншої економічної моделі до законодавства країни. Також досвід діяльності, набутий у європейських країнах, працівники намагаються застосувати у себе вдома, чим збагачують економіку та трудовлаштовують співвітчизників.

Важливим джерелом розширення професіограм фахівців є можливість вивчати передовий досвід, моделі поведінки в тій чи іншій ситуації, а ще, безперечно, вчитися ставити цілі та досягати їх. Саме тому однією із особливо цінних навичок сучасної людини є вміння вчитися упродовж життя, яке слід розвивати у закладах загальної середньої освіти. Важливо мотивувати сучасних учнів до навчання, пояснювати перспективи та зосереджувати освітню діяльність навколо вимог часу. З іншого боку, освітній процес час від часу слід контролювати, щоб оцінити його ефективність та за потреби вчасно скоригувати. Саме такі завдання ставлять перед собою організатори міжнародних моніторингових досліджень. Досвід участі Українських школярів у міжнародних моніторингах досить незначний, проте він є лакмусовим папірцем для оцінки стану української освіти, рівня сформованості компетентностей школярів, ґрунтовною причиною для розбудови стратегії розвитку освітньої галузі. Названі особливості і зумовили актуальність нашої розвідки.

Мета статті – простежити роль міжнародних моніторингових досліджень для реформування загальної середньої освіти в Україні. Реалізація окресленої мети передбачає розв'язання таких завдань: вивчити досвід участі України у міжнародних моніторингах, з'ясувати фактори, що вплинули на якість освіти, оцінити стан виконання управлінських рішень, які були ухвалені за результатами міжнародних моніторингових досліджень, а також виробити рекомендації щодо покращення освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти.

Як вже було зазначено, міжнародні моніторинги якості освітньої діяльності зумовлені глобалізаційними процесами, в рамках яких посилюється значимість людського ресурсу для розвитку світового ринку праці і кожній державі надано рівні можливості для формування економічної структури. Ініціатори моніторингових досліджень оцінюють базові знання, компетентності та навички, які мають здобувачі освіти, та надають рекомендації щодо вдосконалення освітньої політики, щодо відповідності освітніх програм та специфіки викладання навчальних дисциплін запитам сучасного суспільства, прагматичності отриманих знань. Кількість учасників моніторингових досліджень – константа динамічна, оскільки кожна країна ухвалює рішення про участь / неучасть своїх учнів у тому чи іншому моніторингу, водночас на кожному з етапів збільшується кількість країн-учасниць, адже отримані результати дають можливість оцінити якість освіти та стан сформованості основних соціальних компетенцій. Традиційно результати моніторингових досліджень оприлюднюються у формі ґрунтовних звітів, та під час брифінгів органів державної влади, що забезпечують освітню політику (в Україні – на конференціях МОН), а наслідком стають управлінські рішення, спрямовані на покращення знань учнів.

Перший досвід щодо участі в міжнародних моніторингах Україна здобула у 2007 р. у дослідженні TRENDS in International Mathematics and Science Study – Світові тенденції у математичній та природничій освіті (TIMSS). Моніторинг відбувається кожні чотири роки, учасники – здобувачі загальної середньої освіти четвертого та восьмого років навчання. У 2007 р. учасниками дослідження стали учні 4 та 8 класів. Основна мета моніторингу – порівняльна оцінка якості навчальних досягнень учнів з математики та природознавства, а також виявлення чинників, що впливають на якість цих досягнень. Результати оприлюднили на прес-конференції МОН: серед 59 країн-учасниць українські школярі опинилися на 25 місці з математики і на 18 – з природничих наук [8]. Висновки змусили чиновників зробити реформаторські кроки:

- внесено зміни до програм з природничо-математичних дисциплін;
- скориговано плани перепідготовки вчителів з математики, фізики, хімії, біології та географії;

- у рамках спільного зі Світовим банком проєкту «Рівний доступ до якісної освіти» розроблено специфікації та придбано зразки навчальних кабінетів з природничо-математичних дисциплін.

Контрольним етапом ефективності названих управлінських рішень стала участь українських восьмикласників у наступному етапі згаданого моніторингу 2011 р. (питання, чому тоді не брали участь учні 4 класу, залишається відкритим). За результатами, оприлюдненими на конференції МОН, вдалося зафіксувати позитивну динаміку навчальних досягнень українських школярів: 2011 р. учні 8-х класів України підвищили результати з математики (на 17 балів) і з природничих наук (на 16 балів). Це дозволило покращити позицію України у міжнародному рейтингу: з математики – з 25-го місця; з природничих дисциплін – із 19-го у 2007 р. Саме результати участі в моніторингу TIMSS стали однією з відправних точок розбудови «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» [8]. Проте у 2015 р. Україна не брала участі у дослідженнях TIMSS, причина банальна: зміна влади, що вплинула на освітню політику – уряд не вважав за потрібне продовжити дослідження якості української освіти, оприлюднювати на весь світ здобутки наших школярів. А саме цього року організатори моніторингу розширили вікові параметри учасників моніторингу – до нього долучилися і учні старшої школи – здобувачі освіти одинадцятого року навчання, і тому результати могли б допомогти вдосконалити «Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки».

Наступний досвід міжнародних досліджень якості освіти Україна набула у 2018 р. – шляхом участі у Міжнародній програмі оцінювання освітніх досягнень учнів у сфері функціональної грамотності – PISA (Programme for International Student Assessment). Моніторинг PISA проводиться кожні чотири роки; учасники – здобувачі освіти, котрим на момент проведення моніторингу виповнилося 15 років (оскільки час проведення – з 15 квітня по 30 травня, то в Україні це були учні 9 та 10 класів шкіл, гімназій, ліцеїв та студенти профтехучилищ; організаційними питаннями займався Український центр оцінювання якості освіти). Дослідження має на меті визначення того, чи мають учні, які здобули обов'язкову освіту (у 15-річному віці), знання й уміння для повноцінного функціонування в суспільстві. Діагностує чинники, що впливають на формування читацьких, математичних, природничо-наукових навичок у школі та в родині. Кожне дослідження має провідну компетентність, яка досліджується глибше за інші. Для PISA-2018 це була читацька грамотність, для PISA-2021 провідною стане математична, для PISA-2024 – природничо-наукова компетентність. Таким чином, один повний цикл дослідження PISA триває 9 років.

Результати дослідження оприлюднили наприкінці 2019 р. [6], в Україні їх знову узагальнили на конференції МОН. Серед 79 країн-учасниць моніторингу 2018 р. рівень функціональної грамотності українських школярів дорівнює 39 позиції: із 600 можливих балів середній результат із читання – 466 балів, із математики – 453, а з природничих наук – 469. Дослідження показало принципову різницю якості знань у сільських та міських школах, а також у профтехучилищах, невисокий рівень сформованості загальних компетентностей. Інформація не нова: результати моніторингу узагальнили щорічні результати зовнішнього незалежного оцінювання, проте саме ці показники якості знань українських школярів спровокували управлінські рішення, реалізація яких сприятиме зменшенню розриву в навчальних досягненнях школярів/студентів різних категорій і допоможе покращити якість загальної середньої освіти в Україні загалом. За словами міністра освіти Г. Новосад, ці рішення будуть такими:

- зміна змісту освіти – підготовка стандарту базової та старшої школи з урахуванням результатів PISA;

- системний підхід до підвищення якості підготовки та професійного зростання вчителів (впровадження супервізії, сертифікації, педагогічної інтернатури (наставництва) для молодих вчителів, вдосконалення системи підвищення кваліфікації, реформа системи оплати праці);

- боротьба з нерівністю освіти: максимально необхідні зусилля – від інвестицій в обладнання до закриття малокомплектних шкіл з низькою якістю освіти – для кращих результатів дітей;

- проведення додаткових досліджень, які допоможуть правильно зрозуміти окремі тривожні тенденції, наприклад, чому в хлопців результати значно гірші, ніж у дівчат;

- наступний 2020–2021 навчальний рік оголошено Роком математики в Україні [9].

Сьогодні зроблено перші кроки щодо реалізації цих рішень. Так, Президент України 30 січня 2020 р. підписав указ № 31 2020 «Про оголошення 2020/2021 навчального року Роком математичної освіти в Україні», починаючи із 2021 р., усі випускники закладів загальної середньої освіти України складатимуть обов'язкове ЗНО з математики.

Триває реформа початкової освіти «Нова українська школа»: вдосконалюються кабінети для навчання учнів початкових класів, щорічно вчителі початкової школи та іноземних мов, що працюватимуть за програмою Нової української школи, проходять підвищення кваліфікації, що складається з дистанційного онлайн-курсу на порталі “EdEra” та кількох очних сесій в кожному з регіонів України, в межах яких спеціально підготовлені тренери (супервізори НУШ) коригують знання педагогів та закріплюють теоретичні положення на практиці. До навчання вчителів англійської мови залучено фахівців Британської ради спільно з Кембриджським університетом, у підготовці тренерів та програми підвищення кваліфікації для учителів німецької мови допомагає Goethe-Institut, а вчителів французької мови навчають за програмою PRO FLE, розробленою Міжнародним центром педагогічних досліджень (CIEP) та Національним центром дистанційної освіти Франції (CNED).

Також упродовж 2019 р. стартувала сертифікація педагогічних працівників, метою якої стало виявлення та заохочення педагогічних працівників з високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання і новими освітніми технологіями та сприяють їх поширенню. У 2019 р. сертифікати отримали 705 вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти України із зареєстрованих 857. Цьогоріч процедура сертифікації вдосконалюється: змінилася послідовність етапів, терміни проведення, але тішить, що водночас збільшилася кількість охочих взяти участь у цьому процесі.

У рамках реалізації управлінських рішень щодо вдосконалення освітнього процесу та освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти прийнято новий закон України «Про загальну середню освіту», згідно якого передбачена педагогічна інternатура, змінено підходи до організації навчання у малокомплектних школах та збільшено обсяг годин для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, на законодавчому рівні закріплено сертифікацію освітян, обумовлено питання міжнародної академічної мобільності [3]. Готується нове положення про атестацію педагогічних працівників.

Стаття 64 цього закону декларує участь у міжнародних дослідженнях якості освіти: «З метою незалежного оцінювання якості освіти держава забезпечує участь учнів закладів загальної середньої освіти в міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти (зокрема, TIMSS, PISA, PIRLS тощо)» [3], тобто відтепер українські школярі залучатимуться до проведення кожного з етапів міжнародних моніторингів (до слова, рівень сформованості читацьких компетентностей – як учні вміють читати та розуміти тексти – українських здобувачів освіти, що закінчують початкову школу, жодного разу не ставав об'єктом моніторингу PIRLS – Progress in International Reading Literacy Study, Міжнародне дослідження прогресу читацької грамотності серед четверокласників; наступний етап моніторингу відбудеться у 2021 р.).

12 лютого 2020 р. Кабінет Міністрів України надав субвенцію (3,5 млрд. грн.) для реалізації програми “Спроможна школа для кращих результатів” [13], яка спрямована на розвиток опорних шкіл та закладів загальної середньої освіти із високою наповнюваністю учнів. Як зазначила міністр освіти Г. Новосад, ці кошти «допоможуть школам стати більш безпечними і комфортними для учнів та їхніх батьків, вчителів та адміністрацій шкіл. Ремонт або завершення будівництва, закупівля обладнання та створення навчальних кабінетів, оновлення інтер'єрів у шкільних приміщеннях – ось можливості, які надає ця субвенція школам» [1].

На серпневій конференції педагогічних працівників 2019 р. презентовано посібник «Абетка для директора: рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти» [2], що став покроковою інструкцією для керівників шкіл та для засновників (органів управління освітою) з питань самооцінювання якості організації освітнього процесу, формування стратегії розвитку закладів, коригування діяльності з метою вдосконалення результатів навчання та виховання, управлінських процесів.

Жвавий інтерес педагогів-практиків викликав проект Державного стандарту базової середньої освіти [4], розроблений на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного та

діяльнісного підходів відповідно до Концепції Нової Української школи і запропонований для громадського обговорення. Цей документ містить конкретні результати навчання, а також індикатори оцінювання, що можуть бути застосовані додатково до загальних результатів.

Тож можемо з упевненістю сказати, що участь України у міжнародних дослідженнях якості освіти є рушієм освітніх реформ, а результати цих досліджень сприяють зміні підходів до навчання, пошуку нових форм подачі матеріалу, стимулюють фінансування освітньої галузі, а виклики часу показують актуальність новаторських форм організації освітнього процесу (як-от імплементація дистанційного навчання в умовах карантину). Також помітний поступ педагогічних працівників: все частіше учителі використовують у своїй діяльності QR-коди, мобільні додатки, інтерактивні платформи, де створюють та поширюють власні методичні продукти, для унаочнення матеріалу використовують інтерактивні дошки та навіть записують уроки на центральних телеканалах, чим стають ближчими та більш авторитетними для учнів і водночас створюють потужну конкуренцію для колег, дають їм можливість вчитися упродовж життя. Звісно, освітня галузь ще має чимало каменів спотикання, проте сподіваємося на ефективність реформ, на покращення якості освіти в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. 3,5 млрд грн на освітній простір та навчальне обладнання – Уряд надав гроші на розвиток шкіл. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/35-mlrd-grn-na-osvitnij-prostir-ta-navchalne-obladnannya-uryad-nadav-groshi-na-rozvitok-shkil>
2. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. Абетка для директора: рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – К.: Державна служба якості освіти, 2019. – 240 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/posibniki/abetka%20dlya%20directora.pdf>
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n968>
4. МОН пропонує для громадського обговорення проект Державного стандарту базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti>
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf
6. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.; К.: УЦОЯО, 2019. 439 с. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 100 «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію програми «Спроможна школа для кращих результатів». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-nadannya-subvenciyi-z-derzhavnogo-byudzhetu-miscevim-byudzheta-na-realizaciyu-programi-spromozhna-shkola-dlya-krashchih-rezultativ-i120220-100>
8. Прокопенко Н. Основні результати міжнародного порівняльного дослідження якості природничо-математичної освіти TIMSS 2011. URL: <http://education-ua.org/ua/analytics/68-osnovni-rezultati-mizhnarodnogo-porivnyalnogo-doslidzhennya-yakosti-prirodnicho-matematichnoyi-osviti-timss-2011>
9. Реформа НУШ дійсно потрібна Україні – результати PISA підтверджують це і вказують, як зробити зміни ефективнішими. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/reforma-nush-dijsno-potribna-ukrayini-rezultati-pisa-pidtvverdzhuyut-ce-i-vkazuyut-yak-zrobiti-zmini-efektivnishimi>
10. TIMSS 2007. Частина 1. Результати дослідження на національному рівні / Бурда М. І., Прокопенко Н. С. та ін. – К.: Видавнича група BHV, 2010. – 400 с.: іл.
11. TIMSS 2007. Ч. 2. Результати дослідження у порівнянні з іншими країнами / упоряди. та заг. ред. Н. С. Прокопенко. – К.: Видавнича група BHV, 2010. – 360 с.
12. TIMSS–2007: Засади вимірювання і відкриті завдання із математики та природничих наук для 4 і 8 класів / Мулліс Іна В. С., Мартін Майкл О., Руддок Грехем Дж. та ін.; пер. з англ. – Х.: Факт, 2006. – 672 с.
13. Урядова програма «Спроможна школа для кращих результатів». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2020/02/12/spromozhna-shkola-poysnenny-new.pdf>